

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/20649> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Sanders, George

Title: Het present van Staat : de gouden ketens, kettingen en medailles verleend door de Staten-Generaal, 1588-1795

Issue Date: 2013-03-21

Bijlage IV

Betalingen op de post van de defroyementen

A 1600-1631

Uit de periode 1600-1631 zijn drie gedetailleerde overzichten bewaard gebleven van betalings-ordonnanties, die betrekking hebben op defroyementen én op buitengewone bezendingen aan buitenlandse hoven:

- een *Staet vant Employj gedaen ter saecke ven defroijementen ende Vereeringen t'sedert anno 1600 tot anno 1631 incluijs* (Nationaal Archief Den Haag, archief Leo van Aitzema, toegang 1.10.02, inv.nr. 54);
- een *Staet van defroijementen ende vereeringen bij de hooch Mogende heeren Staeten Generael gedaen aen verscheijden Ambassadeurs ende Gesanten van Coningen, Princen ende Republicquen, als mede over oncosten gedaen van besendingen ofte Legatien, t'sedert den Jare 1609 totten Jaere 1629 incluijs* (Koninklijke Bibliotheek Den Haag, afdeling Oude Drukken, inv.nr. 128 F 11);
- en *Staet van betalingen gedaen aen Legatien, Defroijementen ende Vereringen t'sedert den Jaere 1609 totte Jaere 1619 Incluijs* (Nationaal Archief Den Haag, aanwinsten Eerste Afdeling, toegang 1.11.01.01, inv.nr. 901).

In chronologisch opzicht overlappen de drie staten elkaar: de staat in het archief Van Aitzema beslaat de jaren 1600-1631, de staat in de Koninklijke Bibliotheek de jaren 1609-1629 en de staat in de aanwinstencollectie van het Nationaal Archief de jaren 1609-1619.

De drie staten hebben een vergelijkbare opzet: het eerste gedeelte bevat alle betalingen ten aanzien van de defroyementen, terwijl in het tweede gedeelte de betalingen volgen die betrekking hebben op buitengewone bezendingen aan buitenlandse hoven.

De betalingen zijn geordend per jaar. Opgetekend is aan wie betaald werd, de datum van betaling, de hoogte van het bedrag en de reden van betaling. Per jaar zijn de bedragen opgeteld. In de staat van Van Aitzema en de staat in de Koninklijke Bibliotheek zijn alle jaarbedragen aan het einde van het deel over de defroyementen in een overzicht geplaatst.

De drie staten vertonen onderlinge overeenkomsten: zo is bijvoorbeeld in alle drie de staten over het jaar 1616 onder de uitgaven ten behoeve van defroyementen abusievelijk een bedrag van f 45.554 opgenomen ten behoeve van kosten gemaakt door de Staatse gezanten naar Zweden en Rusland. Deze som is niet bij het jaartotaal opgeteld. Bovendien komt de post in alle drie de staten ook in het tweede gedeelte terug. Een andere overeenkomst betreft de optelling van de uitgaven over 1618: in alle drie de staten komt het jaartotaal uit op f 42.484. En in alle gevallen blijkt de som bij narekening aanzienlijk lager uit te komen.

Maar de verschillen blijken groter dan de overeenkomsten: soms zijn betalingen die in de ene staat afzonderlijk zijn opgevoerd, in een andere staat onder een enkele post samengenomen. Ook ontbreken in de ene staat geregeld posten, die in een andere staat wel voorkomen. Zo kan het gebeuren dat de staat van Van Aitzema voor het jaar 1625 een totaalbedrag van f 32.260 geeft, terwijl de staat in de Koninklijke Bibliotheek op een bedrag uitkomt dat ruim drie maal zo groot is.

De drie staten hebben met elkaar gemeen dat zij niet altijd even secuur lijken te zijn en verschillende reken-, tel- en overschrijffouten bevatten. De informatie die zij bevatten lijkt derhalve niet heel erg betrouwbaar.

jaar	Aitzema		Kon.Bibl.		NA.Aanwinsten	
	totaal	narekening	totaal	narekening	totaal	narekening
1600	12.232	12.232				
1601	7.746	7.746				
1602	4.999	5.099				
1603	27.185	27.184				
1604	14.482	14.483				
1605	23.559	23.579				
1606	12.657	13.257				
1607	28.456	28.456				
1608	37.932	38.031				
1609	293.832	292.288	293.832	292.288	293.832	292.832
1610	198.960	197.350	198.935	198.925	198.960	197.350
1611	62.182	62.182	62.116	59.819	62.182	62.182
1612	44.716	44.715	44.657	44.545	44.716	44.715
1613	271.149	271.158	271.149	271.933	271.149	271.159
1614	168.905	165.805	184.992	205.880	190.992	187.991
1615	41.219	41.229	41.127	41.216	41.229	41.229
1616	69.669	115.228	69.669	115.228	69.679	115.228
1617	28.369	28.369	28.307	28.296	28.369	28.369
1618	42.848	28.783	42.848	25.722	42.848	28.733
1619	21.850	21.850	26.479	33.389		
1620	19.167	19.167	36.678	36.672		
1621	5.933	13.933	15.954	15.954		
1622	3.043	3.043	12.246	12.245		
1623	11.763	11.763	13.789	13.789		
1624	39.403	39.402	26.987	26.987		
1625	32.260	32.260	105.400	105.402		
1626	39.246	39.245	39.951	39.868		
1627	8.470	8.470	5.492	5.470		
1628	8.130	8.130	11.996	12.752		
1629	20.799	20.799	30.392	30.392		
1630	24.349	24.349				
1631	7.823	7.733				

B 1671-1678

Op 24 februari 1678 besloten de Staten van Holland om de financiële situatie van het gewest in kaart te brengen. Door een daartoe in het leven geroepen commissie werd uitgebreid onderzoek gedaan naar de inkomsten en uitgaven van het gewest in de jaren 1671-1678. Onderdeel van de rapportage vormde een 'staet van de ordonnantiën ter financie van Hollandt gedepescheert [...]'. Meer dan 120 jaar later, in 1797 verscheen het hele rapport van de commissie in druk, als onderdeel van de omvangrijke door de commissie Goldberg opgestelde rapportage over de staat der financiën van Holland. Hierin waren ook gegevens uit de jaren 1721, 1728 en 1750 opgenomen.

In het gedrukte rapport staan in de bijlagen N t/m T (p. 225-237) per jaar alle posten opgesomd, die op de staat van oorlog voorkwamen. Een van die posten was die van de defroyementen. De tussen 1671 en 1677 gedane uitgaven voor defroyementen staan in de eerste kolom van onderstaand overzicht.

Op p. 336-350 van het rapport zijn alle betalingsordonnanties op de post van de defroyementen uitgesplitst, gerangschikt op naam van degene aan wie de betaling werd gedaan. Op pagina 351 zijn de jaartotalen opgeteld. Ter vergelijking staan deze bedragen in de tweede kolom van onderstaand overzicht.

jaar	defroyementen		betalingsordonnanties	
	totaal	narekening	totaal	narekening
1671	258.144		258.124	
1672	283.413		283.913	
1673	275.952		275.952	
1674	337.869		337.869	
	11.000			
1675	326.953		326.223	
	18.000			
1676	261.719		288.466	
1677	235.612		235.612	
totaal		2.008.662	2.006.159	2.006.159
1678 (t/m 20 aug.)			234.532	234.532

C 1688-1719

In het archief van Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier bevindt zich een serie registers van ordonnanties van betalingen op posten in de staat van oorlog. Deze registers beginnen in 1670 en lopen met enkele onderbrekingen tot 1777. In de beginjaren zijn de registers nog weinig gedetailleerd en bevatten zij hoofdzakelijk verzamelposten van verschillende maanden, maar na 1687 maken de verzamelposten plaats voor individuele betalingsordonnanties gesteld op naam van degene aan wie betaald moest worden.

Uit de boekhouding blijkt duidelijk dat van alle betalingen die door het gewest Holland werden gedaan, het Zuiderkwartier 81¼ % voor zijn rekening nam en het Noorderkwartier 18¼ %. Eerst werd door Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier een betalingsordonnantie geslagen. Vervolgens betaalde de ontvanger van de gemeenelandsmiddelen van het kwartier Am-

sterdam 81¼ deel van de rekening uit hoofde van het Zuiderkwartier; voor de resterende 18¼ % van het bedrag verstrekte hij een receptisse, die het Noorderkwartier vervolgens diende te voldoen. Op grond van deze receptisse depêcheerden de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier een betalingsordonnantie ten laste van de ontvanger van de gemeenelandsmiddelen van Alkmaar. Deze betaalde uiteindelijk het resterende deel van het verschuldigde bedrag.

Elk register beslaat enkele jaren; de posten zijn per jaar geordend op datum van de door het Noorderkwartier gedepêcheerde betalingsordonnanties. De posten in de registers vermelden de naam van degene aan wie betaald werd, het totale door het gewest Holland betaalde bedrag en het gedeelte daarvan dat door het Noorderkwartier was voldaan. Tevens zijn de data opgetekend van de door Gecommitteerde Raden van het Zuiderkwartier gedepêcheerde betalingsordonnanties, van de receptisse op het Noorderkwartier én van de door Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier uitgeschreven betalingsordonnanties. In verschillende gevallen is het door het Noorderkwartier betaalde bij elkaar opgeteld. Niet aangetekend is waarvoor de verschillende betalingen werden gedaan.

Vanaf de laatste decennia van de zeventiende eeuw had het Noorderkwartier met een dramatische economische achteruitgang te kampen, waardoor Gecommitteerde Raden op den duur niet meer aan hun betalingsverplichtingen konden voldoen. Op 24 maart 1723 kwamen beide kwartieren overeen om de bestaande verdeelsleutel 81¼:18¼ los te laten en over te gaan op een liquidatie achteraf, gebaseerd op het 'apparente inkomen van elk kwartier'. Tevens werd besloten dat de posten op de staat van oorlog niet langer tussen de kwartieren verdeeld zouden worden, maar dat gewerkt zou worden met 'gehele posten'. Gevolg van dit besluit was dat de post defroyementen nu weer volledig ten laste van het Zuiderkwartier kwam en niet langer in de registers van betalingsordonnanties worden vermeld.

ordonnanties op staat van oorlog

jaar	NKw	narekening	totaal Holl.
1688	51.833	41.522	237.512
1689		34.626	189.258
1690		59.203	323.238
1691		43.043	237.148
1692		48.359	264.911
1693		449.221	246.143
1694		50.175	274.935
1695		50.072	274.247
1696		46.505	254.826
1697		58.671	321.561
1698		82.819	453.767
1699		49.599	271.787
1700		61.825	338.772
1701		44.777	245.342
1702		59.979	328.652
1703		43.765	239.809

ordonnanties op staat van oorlog			
jaar	NKw	narekening	totaal Holl.
1704			
1705		41.131	225.382
1706		40.467	222.278
1707		49.912	273.040
1708		46.521	254.907
1709		25.527	140.233
1710		44.226	242.344
1711		37.169	203.966
1712		37.847	205.559
1713		48.082	263.654
1714		31.847	175.690
1715		36.756	199.835
1716			
1717			
1718		18.555	107.303
1719		12.028	65.897

D 1727-1796

Uit de periode 1727-1796 stammen vier belangrijke bronnen, die betrekking hebben op uitgaven op de post van defroyementen:

- de liquidaties tussen het Zuider- en Noorderkwartier van Holland (Noord-Hollands Archief te Haarlem, archief Gecommitteerde Raden van West-Friesland en het Noorderkwartier, toegang 3, inv.nrs. 1242-1254);
- een *staat van betaaling gedaan op de post van de defroiementen staande ter repartitie van Holland op de ordinaris Staat van Oorlog* (in: Noord-Hollands Archief te Haarlem, archief Gecommitteerde Raden van West-Friesland en het Noorderkwartier, toegang 3, inv.nrs. 1233);
- de *Grootboeken Generaliteit* (Nationaal Archief Den Haag, archief Financie van Holland, toegang 3.01.29, inv.nrs. 200-244);
- de *Rapporten en Memoriën over de Finantiën van Holland, met de bylagen tot dezelve behorende, in de jaren 1678, 1721, 1728 en 1750 respectivelyk uitgebragt ter vergadering der Staten van dezelve provincie*.

Op 24 maart 1723 maakten beide kwartieren nieuwe afspraken over de omslag van de kosten die het gewest Holland had te voldoen: de bestaande verdeelsleutel 81¾:18¼ maakte plaats voor een liquidatie achteraf, gebaseerd op het ‘apparente inkomen van elk kwartier’. Vanaf 1726 werden hiertoe jaarlijks overzichten opgesteld van de totale inkomsten en uitgaven van beide kwartieren. In de liquidatiestatuten staat exact aangegeven wat jaarlijks aan defroyementen werd uitgegeven. De liquidatiestatuten in het archief van Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier

lopen tot en met het jaar 1776.

De staat van betaling op de post van de defroyement is niet meer dan een lijstje met bedragen die jaarlijks aan defroyementen werden besteed. De staat geeft een overzicht van de betalingen in de jaren 1740-1769.

De meest uitvoerige gegevens zijn terug te vinden in de Grootboeken Generaliteit: de Grootboeken bevatten alle door het gewest Holland verrichte betalingen van 'gemene lasten'. De betalingen zijn per post geordend. Opgetekend zijn de naam van degene aan wie betaald werd, de datum van de betalingsordonnantie, de hoogte van het betaalde bedrag en een korte omschrijving van de reden van betaling.

De *Rapporten en Memoriën over de Finantiën van Holland* tenslotte geven een gedetailleerd overzicht van alle inkomsten en betalingen in de jaren 1788-1794.

De verschillende bronnen geven samen een zeer betrouwbaar beeld van de uitgaven die het gewest Holland op de post van defroyementen deed. In de achttiende eeuw werden vrijwel alle betalingen op deze post door Holland gedaan.

jaar	Gecom. Raden Noorderkw.		grootboeken Generaliteit		Mem. 1797
	liq.statan	retroacata	totaal	narekening	totaal
1727	204.891				
1728	220.589				
1729	250.709				
1730	236.417				
1731	177.312				
1732	128.428				
1733	132.585				
1734	99.772				
1735	112.098				
1736	181.564				
1737	114.201				
1738	160.468				
1739	158.158				
1740	177.201	177.201			
1741	142.837	142.837			
1742	136.952	136.952			
1743	99.534	99.534			
1744	182.905	182.905			
1745	207.049	207.049			
1746	212.823	212.833			
1747	318.742	318.742			
1748	278.657	278.657			
1749		281.340			

jaar	Gecom. Raden Noorderkw.		grootboeken Generaliteit		Mem. 1797
	liq.statén	retroacata	totaal	narekening	totaal
1750	209.851	209.851			
1751	279.158	279.158	279.158	279.159	
1752	246.880	246.880	246.880	246.880	
1753	236.501	236.501	236.501	236.501	
1754	203.259	203.259	203.259	203.059	
1755	215.515	215.515	215.515	215.515	
1756	165.417	165.417	165.417	165.417	
1757	134.750	134.750	134.750	134.750	
1758	168.761	168.761	168.761	168.731	
1759	168.875	168.875	168.875	168.875	
1760	171.954	170.887	171.954	171.954	
1761	229.055	229.055	229.055	229.055	
1762	270.598	270.590	270.598	270.598	
1763	186.361	186.361	186.361	186.371	
1764	168.099	168.099	168.099	168.099	
1765	164.834	164.834	164.834	164.834	
1766	165.059	165.059	165.059	165.039	
1767	125.740	125.740	125.740	125.740	
1768	135.891	135.891	135.891	135.891	
1769	141.010	141.010	141.010	141.010	
1770	164.932		164.932	165.893	
1771	120.024		120.024	120.025	
1772	112.975		112.975	112.975	
1773	161.875		161.875	161.875	
1774	150.982		150.983	150.983	
1775	176.851		176.851	176.852	
1776	148.460		148.460	148.460	
1777			166.288	166.288	
1778			140.809	140.809	
1779			133.591	133.591	
1780			185.937	185.937	
1781			230.614	220.624	
1782			214.183	214.183	
1783			280.442	280.442	

jaar	Gecom. Raden Noorderkw.		grootboeken Generaliteit		Mem. 1797
	liq.staten	retroacata	totaal	narekening	totaal
1784			400.777	400.777	
1785			327.879	327.879	
1786			454.137	454.137	
1787				371.567	
1788				352.013	352.916
1789				185.591	185.601
1790			174.334	174.321	174.323
1791			195.026	195.026	196.134
1792			204.475	204.474	268.783
1793			89.737	89.737	102.490
1794			107.709	107.709	107.709
1795				169.830	
1796				123.175	